

KONAČNI IZVJEŠTAJ
građanskog nadgledanja

Opštih izbora u Bosni i Hercegovini
5. oktobra 2002. godine

Sarajevo
Decembar 2002. godine

- **Ljubo Janjić, Igor Cocić,**
Muris Bulić, Vesna Milas, Sandi Caušević
- **Konačni izvještaj**
Opšti izbori, 5. oktobar 2002. godine
Kampanja “GRAĐANI NADGLEDAJU OPŠTE IZBORE U BIH 2002.”
- **Izdavač :**
Centri Civilnih Inicijativa BiH
- **Za izdavača :**
Zlatan Ohranović
- **Dizajn i DTP:**
RED - Sabina Trnka, Vanja Đemidžić
- Tiraž: 1800 komada
- Štampa: Banja Luka

U Bosni i Hercegovini su 05. oktobra 2002. godine održani Opšti izbori, na kojima je 5658 građana - volontera iz 307 nevladinih organizacija iz oba entiteta, svih kantona, regija i opština promovisalo slobodne i fer izbore, te dokazalo da su građani Bosne i Hercegovine spremni i sposobni za provođenje vlastitog izbornog procesa.

Vođena od strane bosanskohercegovačke nevladine organizacije Centri Civilnih Inicijativa (CCI), Mreža nevladinih organizacija "OKO" BiH je uspjela u potpunosti samostalno provesti kampanju "GRAĐANI NADGLEDAJU OPŠTE IZBORE U BIH 2002. GODINE", a na osnovu stečenih iskustava u nadgledanju svih poslijeratnih izbora u Bosni i Hercegovini. Učestvujući volonterski u ovoj kampanji, veliki broj građana je iskazao brigu i spremnost za preuzimanje budućnosti Bosne i Hercegovine u vlastite ruke.

U nastavku je Konačni izvještaj CCI i Mreže nevladinih organizacija koji sadrži zapažanja građanskih posmatrača o radu centara za registraciju, radu opštinskih izbornih komisija i Centra za brojanje glasova, procesu glasanja i brojanja glasova sa redovnih i posebnih biračkih mjesta, proglašenju i potvrđivanju izbornih rezultata, verifikaciji mandata i implementaciji rezultata, te o žalbenom procesu.

Na osnovu zapažanja, izvještaja i analiza, zaključili smo da su se protekli Opšti izbori generalno odvijali u slobodnom i fer okruženju.

Uzimajući u obzir da su izbori održani 5. oktobra 2002. godine, prvi izbori u poslijeratnoj istoriji Bosne i Hercegovine provedeni po Izbornom zakonu i u organizaciji domaćih vlasti, može se istaći da je tehnička organizovanost bila na zadovoljavajućem nivou, te u skladu sa međunarodnim standardima.

Iako je, generalno gledajući, sprovođenje ovih izbora bilo pozitivno naši posmatrači su zabilježili neke neregularnosti, propuste i administrativne probleme koji uključuju:

- indiferentnost svih nivoa vlasti Bosne i Hercegovine prema izbornom procesu;
- nedorečenost Izbornog zakona;
- neblagovremeno donošenje podzakonskih akata;
- nepoštivanje pojedinih odredbi Izbornog zakona i podzakonskih akata, te različita tumačenja istih;
- još uvijek nedovoljnu ažurnost izborne administracije;
- nedovoljnu edukovanost pojedinih članova OIK-a, nekih biračkih odbora kao i građana;
- nedovoljno transparentan rad u Centru za brojanje glasova, kao i nedovoljno transparentan proces podnošenja i rješavanja žalbi i komplikovanost istog;
- neblagovremena implementacija izbornih rezultata.

Mreža nevladinih organizacija "OKO" Bosne i Hercegovine i Centri Civilnih Inicijativa se zalažu da kroz svoje aktivnosti izgrade i osiguraju efikasno i uspješno funkcionisanje izbornog sistema zasnovanog na demokratskim principima.

Na osnovu stečenih iskustava i zapažanja tokom praćenja rada izbornih tijela, nadgledanja samog izbornog dana, procesa u Centru za brojanje glasova, verifikacije mandata, implementacije rezultata i procesa žalbi Centri Civilnih Inicijativa i Mreža "OKO" Bosne i Hercegovine nude javnosti kao i organizatoru izbora slijedeće preporuke:

1. Poglavlje 17 Izbornog zakona BiH, koje reguliše ulogu posmatrača treba biti dopunjeno kako bi se obezbjedio jedinstven proces akreditovanja za sve posmatrače (stranačke, nestranačke i međunarodne) i ustanovili rokovi za odobrenje ili odbijanje nekog zahtjeva za akreditaciju, te zaštitilo pravo građanskih posmatrača eliminišući pravljenje baze podataka sa imenima i prezimenima i jedinstvenim matičnim brojevima posmatrača.
2. Dopuniti Izborni zakon kako bi se razjasnila prava posmatrača tako da je jasno da posmatrači imaju pravo da dobiju kopije rezultata glasanja, spiskove, protokole i izvještaje sa svih nivoa, u vrijeme kada su isti kompletirani.
3. Registraciju birača dozvoliti uz predočavanje jednog od važećih identifikacijskih dokumenata određenih Izbornim zakonom.
4. Institucije Bosne i Hercegovine trebaju u što skorije vrijeme stvoriti uslove za pasivnu registraciju birača, a do tada svim građanima biračima dostaviti obavijesti radi provjere podataka i ispravke istih u biračkom spisku.
5. Odrediti novi omjer za određivanje broja članova OIK-a u odnosu na broj birača u opštini.
6. Za predsjednika ili sekretara OIK-a imenovati osobu koja će najmanje šest (6) mjeseci prije i jedan (1) mjesec nakon izbora, tu funkciju obavljati profesionalno.
7. Nadležne vlasti moraju izvršavati svoje obaveze prema izbornim tijelima.
8. U Izborni zakon ugraditi poglavlje o finansiranju izbornog procesa.
9. Dopuniti Izborni zakon kako bi se pojednostavio proces brojanja glasova.
10. Izbornim zakonom odrediti rok za objavljivanje i potvrdu izbornih rezultata.
11. Dopuniti Izborni zakon kako bi se pojednostavio i uobličio žalbeni proces.
12. Izborna tijela moraju doslovno provoditi odredbe o informisanju javnosti.

I UVOD

II POZADINA

Centri Civilnih Inicijativa

Mreža NVO "OKO" BiH

III CILJEVI I PRINCIPI ORGANIZOVANJA I DJELOVANJA CCI I MREŽE NVO "OKO" BIH

IV PRIPREMNE AKTIVNOSTI ZA PRAĆENJE IZBORNOG PROCESA

Regrutovanje volontera

Razvoj rada i jačanje kapaciteta regionalnih koalicija

Promotivno - propagandni materijal

Edukacija građana – posmatrača

Priprema edukativnog materijala i materijala za izvještavanje

Uspostavljanje baze podataka

Selekcija biračkih mjesta, centara za registraciju i opštinskih izbornih komisija

V NADGLEDANJE IZBORNOG PROCESA

Političke prilike u kojima su održani izbori

Zakonski okvir

Izborna administracija

Centri za registraciju

Opštinske izborne komisije

Edukacija izborne administracije

Edukacija birača

Proces akreditovanja

Proces glasanja na biračkim mjestima

Biračko pravo i birački spisak

Proces brojanja glasačkih listića

Zbirni rezultati na nivou opštine

Glavni centar za brojanje glasova

Proglašenje rezultata

Informisanje javnosti o rezultatima glasanja

Žalbeni postupak, verifikacija mandata i implementacija rezultata

VI PREPORUKE

VII ZAKLJUČAK

VIII PRILOZI

Centri Civilnih Inicijativa i Mreža nevladinih organizacija "OKO" Bosne i Hercegovine su na osnovu iskustava stečenih u poslijeratnim izborima u Bosni i Hercegovini samostalno organizovali kampanju "GRAĐNI NADGLEDAJU OPŠTE IZBORE U BIH 2002".

Kampanja građanskog nadgledanja izbora, istorijski važna inicijativa, po prvi put je u potpunosti organizovana od strane građana Bosne i Hercegovine i provedena po drugi put za ovaj nivo izbora na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, oba entiteta, svakoj regiji, kantonu i opštini.

Građanski posmatrači su nadgledali predizborni proces, izborni dan i postizborne procese. U predizbornom procesu posmatrači su nadgledali rad izbornih tijela (centara za registraciju birača i opštinskih izbornih komisija) i Centra za brojanje glasova u Sarajevu. Na sam izborni dan praćen je proces glasanja i brojanja glasova, rad opštinskih izbornih komisija i rad Centra za brojanje glasova u Sarajevu, te su prikupljeni rezultati glasanja sa biračkih mjesta i od opštinskih izbornih komisija. U postizbornom periodu praćen je rad izbornih tijela, rad Centra za brojanje glasova, proglašenje izbornih rezultata, verifikacija mandata i proces žalbi.

Centri Civilnih Inicijativa i Mreža nevladinih organizacija "OKO" BiH okupili su 307 udruženja građana iz cijele Bosne i Hercegovine, angažujući 5658 građana iz oba entiteta, svakog kantona, regije i opštine BiH koji su svojim aktivnim, volonterskim učešćem dali doprinos sprovođenju slobodnih i fer izbora. Veliki broj građana koji su volontirali u ovoj kampanji pokazao je sposobnost i spremnost nevladinog sektora i građana BiH da kontrolišu izborni proces u svojoj zemlji.

Ovaj izvještaj je baziran na 7565 primljenih izvještaja od građanskih posmatrača sa 3863 biračka mjesta, 148 opštinskih izbornih komisija, 148 registracionih centara, zapažanjima iz Centra za brojanje i sa procesa žalbi, kao i analizi proglašenja izbornih rezultata i verifikacije mandata.

Uzimajući u obzir da su izbori održani 5. oktobra 2002. godine prvi izbori u poslijeratnoj istoriji Bosne i Hercegovine provedeni po Izbornom zakonu i u organizaciji domaćih vlasti, može se istaći da je tehnička organizovanost bila na zadovoljavajućem nivou, te u skladu sa međunarodnim standardima.

Iako je, generalno gledajući, sprovođenje ovih izbora bilo pozitivno, naši posmatrači su zabilježili neke neregularnosti, propuste i administrativne probleme koji uključuju:

- indiferentnost svih nivoa vlasti Bosne i Hercegovine prema izbornom procesu;
- nedorečenost Izbornog zakona;
- neblagovremeno donošenje podzakonskih akata;
- nepoštivanje pojedinih odredbi Izbornog zakona i podzakonskih akata, te različita tumačenja istih;
- još uvijek nedovoljnu ažurnost izborne administracije;

- nedovoljnu edukovanost pojedinih članova OIK-a, nekih biračkih odbora kao i građana;
- nedovoljno transparentan rad u Centru za brojanje glasova, kao i nedovoljno transparentan proces podnošenja i rješavanja žalbi i komplikovanost istog;
- neblagovremena implementacija izbornih rezultata.

Naša detaljna zapažanja i preporuke predstaviti ćemo u nastavku izvještaja.

● ● POZADINA

Zajedničke karakteristike za sve izborne procese koji su organizovani u BiH nakon potpisivanja Opšteg mirovnog sporazuma 1995. godine, jeste značajno prisustvo međunarodne zajednice u svim segmentima izbora (stvaranje izborne zakonske regulative, organizovanje i sprovođenje izbornog procesa, prebrojavanje glasova, proglašenje i implementacija izbornih rezultata). Tokom 2000. godine, OSCE je započeo proces prenošenja odgovornosti organizovanja i sprovođenja izbora na lokalne institucije, kako bi taj proces bio kompletiran u 2001. godini usvajanjem Izbornog zakona od strane Parlamenta BiH, kao rezultata kompromisa političkih subjekata, te uspostavljanjem Izborne komisije sa punom odgovornošću za izborni proces u BiH.

U organizaciji Izborne komisije BiH po odredbama Izbornog zakona 5. oktobra 2002. godine provedeni su izbori za slijedeće nivoe vlasti:

- Predsjedništvo Bosne i Hercegovine;
- Zastupnički dom parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine;
- Zastupnički dom Federacije Bosne i Hercegovine;
- Narodnu skupštinu Republike Srpske;
- Kantonalne skupštine;
- Općinsko vijeće Žepče, u skladu sa odlukom Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu;

Provedeni izbori bili su drugačiji od svih prošlih i po tome što su izabrani predstavnici birani na period od četiri godine, a što je promjena u odnosu na prethodni period kada su isti birani na dvije godine. Stoga, ovogodišnji izbori su bili mnogo značajniji, jer će odluka građana imati dalekosežnije uticaje na bosanskohercegovačko društvo.

U opisanoj situaciji, kada je implementatorska uloga OSCE-a u izborima u BiH prestala i vratila se na isti nivo kao i u ostalim državama u regionu, prisustvo građanskih posmatrača u aspektima izbora imalo je još veći značaj u cilju organizovanja i implementiranja svih aspekata jednog izbornog procesa i to na fer i transparentan način. Učešće građanskih posmatrača pokazalo se važnim, kako zbog samog izbornog procesa, tako i zbog povjerenja koje građani imaju u izborni proces.

● ● **Centri Civilnih Inicijativa (CCI)**

je jedna od prvih bosanskohercegovačkih, nestranačkih, nevladinih organizacija koja je registrovana i djeluje u oba entiteta. Misija CCI je podsticanje i promovisanje aktivnog

učešća građana u demokratskim procesima i jačanje kapaciteta organizacija i građana s ciljem uspješnog rješavanja problema u zajednicama širom BiH.

Misija se ostvaruje kroz tri programska područja: podizanje nivoa javne svijesti, razvoj lokalnog zastupanja i razvoj koalicionog zastupanja. Aktivnostima koalicionog zastupanja, CCI omogućava građanima BiH da učestvuju u širokom spektru kampanja i na taj način utiču na društvene procese i prosperitet bosanskohercegovačkog društva. CCI je odigrao primarnu ulogu u razvoju Mreže nevladinih organizacija "OKO" BiH i ima već od ranije veliko iskustvo u procesu organizovanja nadgledanja izbora.

●● **Mreža nevladinih organizacija "OKO" Bosne i Hercegovine**

se počela graditi već od 1997. godine, kada je CCI započeo da radi na organizovanju prvih regionalnih koalicija u regijama Banja Luka - Prijedor i Tuzla, okupljajući za opštinske izbore 45 nevladinih organizacija i regrutujući 350 posmatrača za period od 2 dana. 1998. godine za Parlamentarne, predsjedničke i kantonalne izbore CCI uspijeva formirati 4 regionalne koalicije (Tuzla, Banja Luka-Prijedor-Doboj, Mostar i Sarajevo) sačinjene od 104 nevladine organizacije koje su regrutovale 2400 građana volontera za nadgledanje izbora. U aktivnostima kampanje o Stalnom izbornom zakonu 1999. godine formirana je i regionalna koalicija Unskosanskog kantona.

Za lokalne i opšte izbore 2000. godine CCI je organizovao i vodio Kampanju građanskog nadgledanja izbornog procesa na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine. U ovu Kampanju, kroz Mrežu "OKO" BiH, bilo je uključeno ukupno 310 Udruženja građana, regrutovano više od 9000 volontera - posmatrača koji su pokrili 2600 biračkih mjesta (što je više od 70 % ukupnog broja biračkih mjesta u BiH).

●● **CILJEVI I PRINCIPII ORGANIZOVANJA I ODJELOVANJA CCI I MREŽE NEVLADINIH ORGANIZACIJA "OKO" BIH**

Centri Civilnih Inicijativa i Mreža "OKO" Bosne i Hercegovine su i za Opšte izbore 5. oktobra 2002. godine organizovali kampanju "GRAĐANI NADGLEDAJU OPŠTE IZBORE" utemeljenu na:

- poglavlju 17. Izbornog zakona BiH,
- članu 8. Završnog dokumenta usvojenog na Konferenciji o ljudskoj dimenziji, organizovanoj od strane OSCE-a, 1990. godine u Kopenhagenu,
- preporukama međunarodne zajednice o potrebi nadgledanja izbora od strane domaćih nestranačkih posmatrača i aktivnom učešću građana u demokratskim procesima, te na

osnovu stečenog iskustva i znanja u svim prethodnim izborima u BiH.

Dostižući globalni cilj podsticanje aktivnog učešća građana u demokratskim procesima, CCI i Mreža "OKO" su se fokusirali na sam izborni proces, kroz nepristrasni napor građanskog nadgledanja nastojeći ispuniti ciljeve kampanje:

- ojačati povjerenje javnosti u vezi korektnosti izbornog procesa kroz prisustvo 5400 građanskih posmatrača na biračkim mjestima na dan izbora;
- doprinijeti kreiranju korektnijeg izbornog okruženja, sadašnjeg i budućeg, davanjem konkretnih preporuka za unaprijeđenje Izbornog zakona;
- promovisati koncept volonterizma i nestranačkog, nepristrasnog građanskog nadgledanja izbora, kao i doprinijeti postavljanju osnova za postojanje volonterskih resursnih centara;
- ojačati mrežu udruženja građana;

Kampanja "GRAĐANI NADGLEDAJU OPŠTE IZBORE U BiH" je organizovana kroz tri projekta:

1. rad sa volonterima i regionalnim koalicijama udruženja građana kroz koji su regrutovani građani volonteri,
2. nadgledanje rada izbornih tijela koji je obuhvatio nadgledanje slijedećih aspekata izbora: rad Centara za registraciju birača i opštinskih izbornih komisija, završnu verifikaciju i objavljivanje rezultata, te paralelno prikupljanje rezultata glasanja,
3. nadgledanje glasanja i brojanja i implementacija rezultata.

Projekti su provodeni kroz 16 Regionalnih koalicija, kako bi ravnomjerno bili prisutni u svakoj opštini, regiji, kantonu, entitetu Bosne i Hercegovine.

Cijelom Kampanjom je upravljao menadžer kampanje, a gore navedeni projekti su bili vođeni od strane projekt koordinatora, osoblja CCI. Regionalne koalicije su vođene od strane tri regionalna koordinatora, članova različitih udruženja građana, koji su u svojim regijama bili zaduženi za provođenje aktivnosti navedenih projekta Kampanje.

(Prilog: Spisak Regionalnih koalicija i Regionalnih koordinatora)

Sve aktivnosti kampanje podijeljene su u predizbornu, izbornu i postizbornu fazu.

Predizborna faza je obuhvatala regrutovanje volontera, nadgledanje rada centara za registraciju birača i rada opštinskih izbornih komisija, informisanje javnosti, marketinško - medijsku kampanju, treninge osoblja i partnerskih organizacija, obuku volontera i akreditovanje posmatrača - volontera.

Izborni dan je obuhvatio razmještaj posmatrača, nadgledanje glasanja na biračkim mjestima, nadgledanje brojanja glasova i utvrđivanje broja glasova, paralelno prikupljanje rezultata, nadgledanje rada opštinskih izbornih komisija i informisanje javnosti.

Postizborna faza se sastojala od slijedećih aktivnosti: izdavanja preliminarog izvještaja, nadgledanja rada centra za brojanje glasova, završne verifikacije i objavljivanja rezultata i procesa žalbi, te izdavanja konačnog izvještaja i vrednovanja aktivnosti.

PRIPREMNE AKTIVNOSTI ZA PRAĆENJE IZBORNOG PROCESA

Pripreme aktivnosti za praćenje izbornog procesa u okviru kampanje "GRAĐANI NADGLEDAJU OPŠTE IZBORE" generalno se mogu podijeliti u sedam kategorija i to:

1. Rekrutovanje građana - volontera,
2. Razvoj rada i jačanje kapaciteta regionalnih koalicija,
3. Promotivno propagandni materijal,
4. Edukacija građana - posmatrača,
5. Kreiranje edukativnih i materijala za izvještavanje,
6. Uspostavljanje baze podataka,
7. Akreditovanje građanskih posmatrača i
8. Selekcija biračkih mjesta, centara za registraciju i opštinskih izbornih komisija.

●● **Rekrutovanje građana - volontera**

Angažovati građane da rade na volonterskoj osnovi je teško, ali iskustvo govori da ih je teže zadržati i držati motivisanim za rad, pa smo stoga počeli razvijati strategiju uključivanja i rada sa volonterima koja je utemeljena na dva principa:

- kreiranje i razvijanje baze podataka volontera i
- kreiranje opisa poslova volontera.

U kampanji su nam bile potrebne dvije vrste volontera, volonteri koji su nam pomagali u svakodnevnim i povremenim aktivnostima i volonteri za nadgledanje izbornog procesa.

Volontere smo regrutovali putem udruženja građana članova Mreže "OKO", organizovanjem javnih događaja, te putem medijske kampanje i kontaktiranjem "starih" posmatrača – građana koji su ranije učestvovali u nadgledanju izbora. U svrhu regrutovanja volontera izrađen je propagandni materijal koji je dijeljen na raznim javnim događajima, te su izrađeni TV spotovi i radio džinglovi koji su svakodnevno emitovani u programima elektronskih medija.

(Prilog: Pregled regrutovanih i angažovanih volontera po regijama)

●● **Razvoj rada i jačanje kapaciteta Regionalnih koalicija**

U cilju jačanja nevladinog sektora i Mreže "OKO", CCI je sa svojim partnerskim organizacijama radio i na uključivanju što većeg broja udruženja građana u ka-

uženjima građana koji su se priključali kampanji.,

Pružanja građanas u pršali przu seriu, nžinma,ana kojimnas uobgračivaje ldijdveć utem: fasia-egr utovanje i raa sa volonterim,h izborn scitmia i izborn (pr)-7.8(ocei,i z štoli kkoa nadgledtn (pr)-7.8(oceu izbora),ČTJ26.0704 74.810.2 TD0.3315 TwŠ(medijso (pr)-7.8ed

Kroz bazu podataka je omogućeno razno sortiranje i pretraživanje (naziv, mjesto, adresa,...) kao bi se korisnicima omogućilo što lakše korištenje i snalaženje u podacima.

Baza podataka je uvedena u korištenje iz nekoliko razloga:

- tačno i detaljno vođenje podataka o volonterima,
- adresar s osnovnim podacima o udruženjima, institucijama, medijima i
- pozadinska obrada podataka, tj. ispisivanje raznih obavijesti i ostalog za volontere i članove.

U budućnosti će baza služiti za razvijanje volonterskog rada, brigu o volonterima, te ostvarivanje lakših kontakata sa bosanskohercegovačkim institucijama.

●● **Akreditovanje građanskih posmatrača**

Da bi građanski posmatrači mogli pristupiti izbornim mjestima (opštinskoj izbornoj komisiji, centru za registraciju, biračkom mjestu, Centru za brojanje glasova) bilo ih je potrebno akreditovati u skladu sa Poglavljem 17. Izbornog zakona Bosne i Hercegovine. Centri Civilnih Inicijativa zajedno sa Mrežom "OKO", a u saradnji sa Izbornoj komisijom BiH su akreditovali sva udruženja građana i predložene posmatrača. Za svako udruženje građana bilo je potrebno Izbornoj komisiji dostaviti zahtjev za akreditovanje sa spiskom predloženih posmatrača za svaku opštinu i navedenim aspektom izbornog procesa koji se želi posmatrati. Svaki posmatrač je morao potpisati Izjavu o poštivanju tajnosti glasanja i nepristrasnosti. Bez ove Izjave posmatrač nije mogao dobiti akreditaciju.

(Prilog: Izjava o poštivanju tajnosti glasanja)

●● **Selekcija biračkih mjesta, centara za registraciju i opštinskih izbornih komisija**

U cilju što boljeg i kvalitetnijeg nadgledanja izbornog procesa građanski posmatrači su bili prisutni u svim opštinskim izbornim komisijama i centrima za registraciju birača. Posmatrači u opštinskim izbornim komisijama pratili su rad istih u predizbornom, izbornom i postizbornom periodu.

Biračka mjesta u BiH 05. oktobra 2002. godine bila su pokrivena građanskim posmatračima. Postojale su dvije vrste posmatrača stalni i mobilni. Stalni posmatrači su pokrili 73% biračkih mjesta, a mobilni 27%. Stalni posmatrači su radili u paru i jedan je imao zadatak da prati proces glasanja, a drugi proces brojanja glasova. Mobilni posmatrači su pratili proces glasanja na oko pet biračkih mjesta.

Selekcija biračkih mjesta za pokrivanje stalnim ili mobilnim posmatračima urađena je na osnovu slijedećih kriterija:

- podjednaka zastupljenost ruralnog i gradskog područja,
- veličina biračkog tijela na pojedinim glasačkim mjestima i
- eventualni incidenti i nepravilnosti koje su se desile na nekim biračkim mjestima, na prethodnim izborima.

●● NADGLEDANJE IZBORNOG PROCESA

Građanski posmatrači su nadgledali slijedeće aspekte izbornog procesa:

- rad izbornih tijela,
- rad Centra za brojanje glasova,
- proces glasanja i brojanja glasova na biračkim mjestima,
- proglašenje rezultata,
- verifikaciju mandata,
- implementaciju rezultata i
- proces žalbi.

Pored navedenih aspekata u okviru brojanja glasova građanski posmatrači su paralelno prikupljali rezultate glasanja sa biračkih mjesta, te zbirne rezultate iz svih opštinskih izbornih komisija.

U *predizbornom periodu* građanski posmatrači pratili su rad opštinskih izbornih komisija, te izvršili istraživanje o radu centara za registraciju birača u svih 148 opština u BiH.

Na *izborni dan* građanski posmatrači su pratili proces glasanja i brojanja na biračkim mjestima, rad opštinskih izbornih komisija i proces rada Centra za brojanje glasova, te su pristupili prikupljanju rezultata glasanja.

U *postizbornom periodu* praćen je rad izbornih tijela, rad centra za brojanje glasova, proglašenje rezultata, verifikacija mandata, implementacija rezultata, te proces žalbi.

●● **Političke prilike u kojima su održani izbori**

Od potpisivanja Opšteg mirovnog sporazuma 1995. godine u BiH imali smo relativno veliki broj izbora, kako na lokalnom nivou, nivou entiteta, tako i na nivou BiH. Zajedničko za sve njih je da ih je organizovala, finansirala i provela Organizacija za saradnju i bezbjednost u Evropi. Za razliku od svih prošlih izbora, odgovornost za organizovanje i provođenje Opštih izbora 5. oktobra 2002. godine na sebe su preuzele institucije Bosne i Hercegovine.

Uslovi za provođenje izbora od strane institucija Bosne i Hercegovine stečeni su usvajanjem Izbornog zakona avgusta 2001. godine od strane Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, kao i imenovanjem članova Izborne komisije Bosne i Hercegovine 16. novembra 2001. godine, te osnivanjem Sekreterijata Izborne komisije.

Opštim izborima koji su održani 5. oktobra 2002. godine birači u Bosni i Hercegovini imali su priliku dodijeliti četvorogodišnji mandat Predsjedništvu BiH, Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH, Predstavničkom domu Parlamenta Federacije BiH, Predsjedniku i podpredsjednicima Republike Srpske (RS), Narodnoj skupštini RS, deset kantonalnih skupština u Federaciji Bosne i Hercegovine, te dvogodišnji mandat za Općinsko vijeće općine Žepče.

Za povjerenje bosanskohercegovačkih građana borilo

se 57 političkih stranaka, devet koalicija i tri nezavisna kandidata sa ukupno 7537 kandidata za sve nivoe vlasti. Mogućnost da biraju nove predstavnike imalo je 2.343.075 birača. Od tog broja mogućnost da glasa na 4.106 biračkih mjesta u zemlji imalo je 2.284.126 birača, a putem pošte glasanjem iz inostranstva svoje pravo glasa moglo je ostvariti 58.949 birača.

●● Zakonski okvir

Izborni zakon BiH je, kako je već poznato, usvojen kao rezultat mnogih kompromisa, ali uprkos tome propisuje dobru osnovu za demokratske izbore. Dosta je poboljšao okvire u kojima se odvija izborni proces i jasno je odredio da su za organizovanje i provođenje izbora nadležne institucije Bosne i Hercegovine.

Kao veliki problem u funkcionisanju zakonskih okvira bio je ignorantski odnos svih nivoa vlasti prema odredbama Izbornog zakona. Naime, entitetske i kantonalne vlasti nisu u predviđenom roku formirale entitetske i kantonalne izborne komisije, tako da je implementacija izbornog procesa pala na Izbornu komisiju BiH i opštinske izborne komisije. Skupštine entiteta nisu iskoristile mogućnost da preispitaju granice izbornih jedinica, što bi u budućnosti trebale svakako učiniti. Pored gore navedenog, ignorantski odnos svih nivoa vlasti osjetio se i u slučaju finasiranja izbornog procesa, što je uveliko otežavalo rad izborne administracije. Uticaj na izbornu strukturu su imale i odluke Ustavnog suda koje su promijenile Izborni zakon i nametnule amandmane u ustave oba entiteta.

Izborni zakon sadrži uslov zastupljenosti polova. Kandidati koji pripadaju polnoj manjini biće raspoređeni na kandidatske liste na slijedeći način: najmanje jedan kandidat, pripadnik polne manjine između prva dva kandidata, dva kandidata, pripadnika polne manjine između prvih pet i tri kandidata, pripadnika polne manjine između prvih osam kandidata, itd. Iako je ovo uveliko povećalo broj kandidata koji pripadaju polnoj manjini, oni uglavnom nemaju značajne pozicije u političkim strankama. Lideri polne manjine kažu da je cilj podjednake zastupljenosti polova ometen glasanjem putem otvorenih lista. Što se tiče izborne administracije, znatan broj žena je u opštinskim izbornim komisijama, oko 60% zaposlenih u Sekretarijatu Izborne komisije su žene i predsjednik Izborne komisije je žena.

Prema Izbornom zakonu, posmatrači imaju potpun pristup svim aspektima izbornog procesa. Ali, nije sasvim jasno da li i kojoj dokumentaciji i procesima posmatrači imaju pristup (Član 17.1 kaže da će posmatrači "imati pristup relevantnoj dokumentaciji i javnim sastancima izbornih komisija". Međutim, tumačenje ovog Člana, zajedno sa odredbama iz članova 5.22, 5.26, 5.27 i 5.29, predlaže da posmatrači nemaju pravo da dobiju kopije rezultata glavnog Centra za prebrojavanje glasova (5.22), izvještaj o rezultatima sa biračkih mjesta (5.26), potvrđene sumirane rezultate opštinske izborne komisije (Član 5.27), ili detaljne spiskove Izborne komisije BiH (Član 5.29), u vrijeme kada su isti kompletirani).

●● Izborna administracija

Izborna komisija BiH i Sekretarijat Izborne komisije su funkcionisali efikasno i uspjeli su ostvariti visok nivo povjerenja kod javnosti. Uzimajući u obzir vrijeme formiranja ovih tijela, uslove i okolnosti pod kojima su radili treba im čestitati na dobro odrađenom poslu. Sjednice Izborne komisije su bile otvorene i transparentne. Vodeću ulogu u svom poslu i u donošenju odluka, preuzela su četiri domaća člana Izborne komisije, a koja inače broji sedam članova. I pored toga treba skrenuti pažnju i na neke propuste kao što su kašnjenja Izborne komisije pri usvajanju određenih pravila, što je uticalo na pripreme za provođenje izbornih aktivnosti. Neblagovremeno donošenje pravila je dovelo do nepotpune edukacije nekih članova biračkih odbora, te omelo pripreme određenih aktivnosti opštinskih izbornih komisija za sam dan izbora, uključujući brojanje glasova i sastav biračkih odbora za posebna biračka mjesta (biračka mjesta za glasanje u odsustvu i na nepotvrđenim glasačkim listićima).

Centri za registraciju birača i opštinske izborne komisije su takođe u većini slučajeva svoj posao radile profesionalno.

●● Centri za registraciju

U svih 148 opština građanski posmatrači su proveli istraživanje koristeći metodu dirigovanog intervjua sa službenicima za registraciju birača o radu registracionih centara i registraciji birača. Opšta ocjena je da je ovaj proces protekao dobro, gledajući uslove pod kojima se odvijao i probleme s kojima su se susretali službenici za registraciju (nedostatak finansijskih sredstava, neadekvatna opremljenost centara, nezainteresovanost građana za registraciju, preobimna dokumentacija).

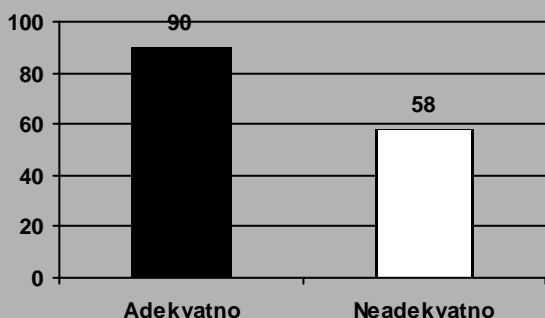
U budućnosti bi trebalo obratiti pažnju na adekvatno opremanje centara za registraciju, ostvarivanje bolje komunikacije sa drugim institucijama vlasti, te usklađivanje baze podataka sa našim slovnim oznakama. Pored navedenih prijedloga lokalne vlasti bi trebale, pošto je registracija birača njihova obaveza, da u ovaj posao uključe nevladine organizacije kroz informisanje i edukaciju javnosti.

Rezultati istraživanja:

U svim opštinama u BiH uspostavljeni su centri za registraciju birača, a pored ovoga u najvećem broju opština radio je i mobilni tim centra za registraciju. Treba istaći da u jednom broju opština u kojima je i bilo potrebe za postojanjem mobilnog tima nisu postojali finansijski i/ili tehnički uslovi za njegov rad. Mobilni timovi su radili različito od opštine do opštine, prema potrebama njihovog angažmana, te u skladu sa materijalnim i finansijskim mogućnostima. Takođe, u znatnom broju opština službenici za registraciju su, na poziv građana, srednjih škola i nevladinih organizacija odlazili da registruju birače.

Od 148 službenika za registraciju njih 6 se izjasnilo da je, po njihovim mišljenju, nedovoljan broj centara za registraciju u njihovim opštinama (Široki Brijeg, Cazin, Novi Travnik, Gornji Vakuf, Šipovo i Banovići).

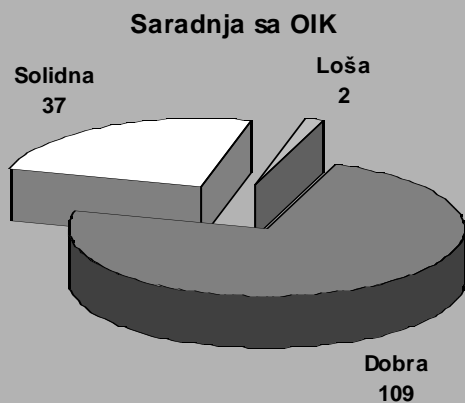
Opremljenost centara za registraciju

U oko 30 % opština nije bila organizovana registracija birača sa posebnim potrebama, dok je u ostalim ista organizovana u skladu sa Izbornim zakonom i podzakonskim aktima. Prema izjavama službenika za registraciju mali broj građana je bio zainteresovan za ovakav vid registracije. Registracija lica sa posebnim potrebama je rađena na osnovu spiskova centara za socijalni rad i aktivista mjesnih zajednica.

U 58 slučajeva službenici za registraciju su istakli da centri nisu tehnički opremljeni u skladu sa izbornim propisima (grafik). Najveći problem je neposjedovanje računarske opreme, pogotovo štampača. U nekoliko centara za registraciju smatraju da bi bio potreban i adekvatniji prostor za ove namjene (Ilidža, Maglaj, Bosanska Krupa, Kneževo, Doboj, Kalesija, Odžak).

U 5 slučajeva službenici za registraciju smatraju da nisu adekvatno osposobljeni za posao koji obavljaju i to u domenu poznavanja rada na računaru, te poznavanja izbornih propisa.

S tim u vezi ističu i potrebu dodatne edukacije na ovim poljima. Obučenosť rada na računaru je povezana sa bazom podataka, za koju je 6 službenika izjavilo da je komplikovana za rad. Po mišljenju ispitanika, bazu je neophodno prilagoditi slovničkim znacima koji se koriste u našim jezicima.

Od ukupnog broja anketiranih, 111 smatra da na registraciji birača treba biti stalno zaposleno lice. Za saradnju sa OIK-ama 109 službenika je istaklo da je ona odlična, 37 da je solidna i dvoje da je loša (grafik).

Na pitanje da li su građani podnosili žalbe u vezi procesa registracije u najvećem broju slučajeva odgovor je ne, a podnesene su verbalne žalbe koje su se uglavnom ticale rasporeda birača po biračkim mjestima, a bilo je i nekoliko neutemeljenih žalbi.

Nekoliko službenika za registraciju je predložilo da se iz Izbornog zakona izbací obavezno predočavanje dokaza o državljanstvu, tj. da treba omogućiti registraciju birača uz predočavanje samo jednog od važećih identifikacijskih dokumenta određenih Izbornim zakonom. Prema izjavama službenika, insistiranjem na posjedovanju dokaza o državljanstvu mnogi građani su odustajali od registracije jer nisu bili spremni na dodatna administrativna opterećenja.

(Prilog: Forma upitnika za službenike registracionih centara)

Opštinske izborne komisije

Praćenje rada opštinskih izbornih komisija vršeno je u predizbornom, izbornom i postizbornom periodu. Prije, te nakon izbornog dana, nadgledanje rada opštinskih izbornih komisija vršeno je anketiranjem predstavnika istih metodom dirigovanog intervjua. Na izborni dan posmatrači su nadgledali cjelodnevno funkcionisanje 148 opštinskih izbornih komisija širom BiH.

Ukupno gledajući, opštinske izborne komisije su svoj posao radile profesionalno, iako su se neke od njih susrele sa problemima finansiranja od strane lokalnih vlasti. Uslijed toga pojedine opštinske izborne komisije su prijetile ostavkom neposredno pred sam dan izbora. Pored finansijskih problema, mogu se izdvojiti problemi nedostatka opreme, otežano formiranje biračkih odbora, te otežano objedinjavanje izbornih rezultata sa biračkih mjesta i kašnjenje u dostavljanju istih Izornoj komisiji BiH. U budućnosti bi se trebala poboljšati komunikacija na relaciji Izborna komisija BiH - opštinske izborne komisije, te povesti više računa o kvalitetima osoba koji se imenuju za članove OIK-a.

Rezultati istraživanja:

Što se tiče odabira članova biračkih odbora kao veliki problem pokazalo se poštivanje kriterija da se članovi biračkih odbora moraju nalaziti na izvodu iz biračkog spiska za biračko mjesto na kojem će biti angažovani na dan izbora. Čak u 61 opštini u BiH ovaj kriterij se nije mogao ispoštovati na svim biračkim mjestima. Razlozi za ovo su slijedeći :

- zadovoljenje kriterija stručnosti i prethodnog iskustva članova biračkih odbora,
- kriterija stranačke pripadnosti,
- kriterija multietničnosti biračkih odbora.

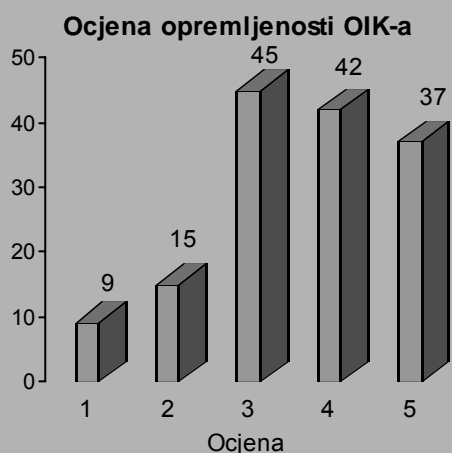
U ovome se može dodati da same političke stranke nisu u svojim prijedlozima za članove biračkih odbora poštivale prethodno navedeni kriterij.

U 48 opština opštinske izborne komisije nisu uspjele dosljedno (na svim biračkim mjestima) da ispoštuju kriterij o multietničkom sastavu biračkih odbora. Dva su razloga preovladala u ovome, a to su da na nekim područjima na biračkim spiskovima nije bilo pripadnika jednog od

konstitutivnih naroda, te da same političke partije za pojedina biračka mjesta nisu dostavljale prijedloge za imenovanje članova biračkih odbora. Takođe, dvanaest predstavnika opštinskih izbornih komisija koje su uspjele da u potpunost provedu kriterij multietničnosti su istakli da su imali velikih poteškoća pri ovome.

Sam proces kandidovanja članova biračkih odbora je bio u skladu sa izbornim procedurama.

Na relativno velikom broju biračkih mjesta na izvodima iz biračkog spiska se nalazilo više od hiljadu birača. Prema informacijama predstavnika opštinskih izbornih komisija za oko 300 biračkih mjesta u BiH bilo je potrebno dodatno ulaganje da bi se ta biračka mjesta osposobila za dan izbora. Najviše takvih biračkih mjesta je bilo u Brčkom, Zenici, Doboju, Ilidži, Starom Gradu Sarajevo, Bijeljini, Čeliću, itd.

Članovi opštinskih izbornih komisija su ocjenama od 1 (najmanja) do 5 (najveća) dali svoje mišljenje o opremljenosti svojih opštinskih izbornih komisija (grafik).

U najvećem broju slučajeva neadekvatna opremljenost OIK-a se odnosi na računarsku opremu, sredstva za komunikaciju (telefon, fax i elektronska pošta), te neadekvatan prostor. Većina opštinskih izbornih komisija ne posjeduje vlastitu opremu, te koristi opremu suda i lokalnih institucija.

Po izjavama ispitanika, opštinske izborne komisije su dobro edukovane, ali bi u njihovoj edukaciji trebalo više pažnje posvetiti procedurama brojanja glasova i objavljivanja rezultata, te procedurama glasanja u odsustvu i radu mobilnih biračkih odbora. Većina predstavnika OIK-a smatra da je za članove OIK-a potrebno organizovati dodatne kurseve rada na računarima.

Predstavnici 99 OIK-a smatraju da je u OIK-u potrebno angažovanje profesionalnog lica. Njih 45 smatra da je mali broj članova OIK-a, te da treba težiti povećanju ovog broja. Ovo je posebno izraženo u opštinama sa velikim brojem birača (Banja Luka, Tuzla, Zenica, Stari Grad Sarajevo, Bihac itd).

Oko 80 % opštinskih izbornih komisija je zadovoljno podrškom koja im se pruža od strane lokalnih vlasti. Najčešća primjedba koja se davala na račun ove saradnje bila je na račun finansijske podrške od strane lokalne

vlasti, koja bi u budućnosti trebala biti veća. Tako su predstavnici 83 opštinske izborne komisije izjavili da nisu imali dovoljno finansijskih sredstava za nesmetano funkcionisanje.

Generalna ocjena saradnje OIK-a i Izborne komisije BiH je zadovoljavajuća, ali uz potrebna poboljšanja. Članovi OIK-a smatraju:

- da bi komunikacija na relaciji OIK - Izborna komisija BiH trebala biti pravovremenija,
- da se treba uspostaviti elektronska pošta u OIK-ama,
- podzakonski akti i instrukcije bi se trebale donositi na vrijeme, a ne neposredno pred izborni dan,
- da je potrebno organizovati više sastanaka na državnom i regionalnom nivou sa članovima IK BiH,
- potrebna je duža i kvalitetnija obuka članova OIK-a, kao i bolja educiranost koordinatora u Sekretarijatu IK BiH.

(Prilog: Forme anketa 1 i 2 za intervjuisanje članova OIK-a)

●● **Edukacija izborne administracije**

Izborna komisija BiH je u saradnji sa Udruženjem izbornih službenika obezbjedila dobar edukativni program. Kroz ovaj program su prošli članovi opštinskih izbornih komisija i biračkih odbora. Program edukacije je bio uspješan, mada bi u budućnosti kriteriji za odabir trenera trebali biti strožiji, te bi više pažnje trebalo posvetiti procedurama brojanja glasackih listića, ispunjavanju obrazaca, kao i informisanju javnosti i ulozi posmatrača.

●● **Edukacija birača**

Edukaciju birača i građana pored izborne administracije organizovale su i nevladine organizacije. Građani su educirani i informisani o registraciji birača, te o samom izbornom procesu (kada, gdje, zašto i kako glasati). Radio i TV džinglovima građani su informisani kako se mogu registrovati, ali su spotovi bili suviše ozbiljni, te zbunjujući za građane jer su počinjali rečenicom "Registracija je stalan proces...". Kampanja za registraciju birača je vođena od strane Izborne komisije BiH, ali bi u budućnosti trebala biti vođena od strane lokalnih vlasti i prilagođena uslovima i potrebama lokalne zajednice. U kampanju o registraciji birača se uključio mali broj nevladinih organizacija što je predstavljalo veliki hendikep, te bi u budućnosti one trebale biti više uključene u ovaj proces.

Što se tiče edukacije birača o izbornom procesu, pored Izborne komisije provodile su je velikim djelom nevladine organizacije kroz direktnu edukaciju, te putem medijsko-propagandne kampanje. U edukaciju birača i građana u narednom periodu pored pomenute dvije skupine trebale bi se uključiti i političke partije, te bi se trebala izraditi zajednička strategija kako ne bi dolazilo do preklapanja aktivnosti i do zasićenja građana.

●● **Proces akreditovanja**

Ulogu posmatrača u izbornom procesu u Bosni i Hercegovini reguliše poglavlje 17 Izbornog zakona BiH. Član 17.4 određuje da zahtjev za izdavanje akreditacije udruženju građana treba da sadrži :

1. izjavu, koju je potpisao ovlašteni predstavnik

udruženja građana, da udruženje nije osnovala i da ga ne sponzorise ovjerena politička stranka, koalicija, lista nezavisnih kandidata ili nezavisni kandidat, te da udruženje nije uključeno u bilo kakve aktivnosti u ime ovjerene političke stranke, koalicije, liste nezavisnih kandidata ili nezavisnog kandidata i

2. imena i jedinstvene matične brojeve predloženih posmatrača.

Ovaj član ujedno daje ovlaštenje Izornoj komisiji za donošenje propisa kojima se utvrđuju kriteriji za akreditovanje udruženja građana i distribuciju akreditacija.

Iskoristivši svoje pravo Izborna komisija je donijela Upustvo o procedurama za akreditovanje posmatrača za izbore u BiH. Ovim upustvom Izborna komisija je uredila podnošenje zahtjeva za akreditovanje, kriterije za akreditaciju, izgled i distribuciju službene akreditacije i rok za podnošenje zahtjeva za akreditaciju posmatrača i podnošenje prigovora.

Jedan od kriterija je bio i taj da udruženje građana uz zahtjev za akreditovanje mora dostaviti uvjerenje da nije brisano iz sudskog registra. Ovom odlukom onemogućeno je neformalnim grupama građana da se uključe u posmatranje izbornog procesa. Na zahtjev CCI Izborna komisija je odlučila da ovu odredbu u Upustvu briše i uz nju je promjenjen rok za izdavanje akreditacije sa 15 na 7 dana nakon podnošenja zahtjeva. Sa ovom odlukom došlo je do pojednostavljenja procedure za akreditovanje udruženja građana za nadgledanje izbora.

Izborna komisija i članovi Sekreterijata Izborne komisije su uložili velike napore prilikom akreditovanja građanskih posmatrača i pokazali su veliku zainteresovanost za učešće građanskih posmatrača u izbornom procesu. Uglavnom se može reći da je proces akreditovanja građanskih posmatrača bio uspješan, ali bilo je i nekih propusta i nepravilnosti koje uključuju različite načine akreditovanja za srodne grupe posmatrača.

Tako su posmatrača Koalicije "Izbori 2002" akreditacije dobili direktno od Izborne komisije BiH, čak bez potpisanih izjava o poštivanju tajnosti, što je bilo direktno kršenje Članova 7. 9. i 10. Upustva o akreditovanju posmatrača za izbore u BiH. Suprotno tome, kod građanskih posmatrača angažovanih kroz Mrežu "OKO" ispoštovao se proces akreditovanja i preuzimanja akreditacija, mada je i u ovom slučaju došlo do kršenja Člana 9. Upustva o akreditovanju posmatrača za izbore u BiH. Naime, Izborna komisija je opštinskim izbornim komisijama pored liste akreditovanih udruženja građana i broja posmatrača poslala i spiskove građanskih posmatrača što je imalo negativan efekat na građane koji su se odlučili da posmatraju izbore, da bi nakon ovoga neki čak i odustali od posmatranja i preuzimanja akreditacija od opštinskih izbornih komisija. Ovaj potez Izborne komisije BiH je djelimično ugrozio napore građanskog posmatranja, a mogao bi imati i negativan uticaj na građansko posmatranje izbora u budućnosti.

Preuzimanje akreditacija od opštinskih izbornih komisija je bilo u zadnji čas, jer je Izborna komisija iste putem pošte poslala četiri dana prije samog dana izbora. Čak je bilo slučajeva da su na sam dan izbora posmatrača od OIK-a preuzimali akreditacije.

●● **Proces glasanja na biračkim mjestima**

Volonteri - građanski posmatrača na dan izbora 05. oktobra širom BiH su nadgledali proces glasanja i biranja na biračkim mjestima i dostavili 6973 izvještaja sa zapažanjima i ocjenom izbornog procesa. Građanski posmatrača imali su zadatak da posmatraju i izvještavaju o nepravilnostima koje se dese na biračkim mjestima i izvan njih, kako bi nadležni organi za organizovanje izbora o tome bili obavješteni. Pri tome su obraćali pažnju na nelegalno glasanje, nemogućnost glasanja, slučajeve vršenja pritiska ili prijetnji biračima, vremenske rasporede na biračkom mjestu i druga moguća kršenja izbornih pravila. Sve zapaženo posmatrača su bilježili u obrasce za izvještavanje A1 i B1.

(Prilog: *Forme izvještaja A1 i B1*)

Posmatrača CCI i Mreže nevladinih organizacija "OKO" Bosne i Hercegovine su uočili da su birači imali uslove da slobodno i tajno glasaju tokom izbornog dana. Na sam izborni dan, građanski posmatrača su primjetili da su biračka mjesta dobro organizovana i da građani mogu glasati na način predviđen Izbornim zakonom. Većina posmatrača u svojim izvještajima navodi dobru saradnju i kooperativnost članova biračkih odbora što doprinosi povećanju transparentnosti izbornog procesa.

U odnosu na prošle izbore može se reći, da su izborni službenici bili spremniji i bolje shvatili ulogu građanskih posmatrača. Posmatračima je uglavnom dozvoljen uvid u sva dokumenta i procese na biračkom mjestu, iako još uvijek ima mjesta za poboljšanje, naročito kada je u pitanju edukacija članova biračkih odbora.

Neki od biračkih odbora nisu dozvolili pristup građanskim posmatračima na biračko mjesto, prema izvještajima naših posmatrača razlog za to je nepoznavanje procedura koji se odnose na prava akreditovanih posmatrača. Ovaj problem je riješen u saradnji sa izbornom administracijom i desio se na 46 biračkih mjesta u sljedećim opštinama Travnik, Zenica, Tuzla, Kalesija, Teočak, Lukavac, Srebrenik, Živinice, Čelić, Doboj Istok, Centralna Zona Mostar, Mostar Jug, Mostar Jugozapad, Mostar Zapad, Mostar Sjever, Konjic, Čapljina, Sarajevo i Prijedor.

Na 72 biračka mjesta u opštinama B.Krupa, Tuzla, Lukavac, Banovići, Srebrenik, Živinice, Gradačac, Gračanica, Olovo, Konjic, Mostar Zapad i Prijedor posmatračima nije dozvoljen uvid u sva dokumenta i procese.

Biračka mjesta su dobro organizovana i pripremljena za otvaranje na vrijeme, osim u 53 slučaja u opštinama Sanski Most, B. Krupa, Cazin, Kotor Varoš, Fojnica, Vitez, Kakanj, Stari Grad Sarajevo, Čajnice, Srbinje, Tuzla, Banovići, Srebrenik, Gradačac, Gračanica, Bijeljina, Čapljina, Višegrad, Prijedor, Kozarska Dubica, Novi Grad, Sokolac, Odžak, Bosanski Petrovac i Bugojno. Razloga za kašnjenje sa otvaranjem biračkih mjesta bilo je više i to: nedolazak članova biračkog odbora, nepripremljenost biračkog mjesta i neblagovremena priprema biračkog materijala.

Pritisaka, zastrašivanja i nagovaranja za koga glasati, u masovnijem obliku nije bilo, niti je to moglo uticati na regularnost izbornog procesa. Ovakve pojave su uočene u nekoliko slučajeva i u budućnosti bi se trebale poduzeti aktivnosti na sprječavanju istih. Na biračkim mjestima 125A001, 002 i 003 u opštini Prozor Rama posmatrači stranke HDZ vršili su pritisak i agitirali na birače da glasaju za njihovu stranku. U opštini Novi Travnik na biračkom mjestu 111A006 predsjednik biračkog odbora je u više navrata pomogao biračima da glasaju.

Na 24 biračka mjesta u opštinama Tuzla, Prijedor, Višegrad, Sarajevo, Foča, Lukavac, Srebrenik, Živinice i Gradačac bilo je uznemiravanja i zastrašivanja birača od strane pristalica političkih partija.

Okruženja biračkih mjesta predsjednici biračkih odbora uredili su u skladu sa Izbornim zakonom BiH, osim u 42 slučaja gdje su u krugu od 50 metara oko glasačkog mjesta uočena stranačka obilježja. Ovakvi slučajevi su primjećeni u 12 opština (Sarajevo, Bugojno, Ključ, Bosanski Petrovac, Bužim, Žepče, Goražde, Tuzla, Kalesija, Olovo, Gradačac, Čapljina i Trebinje).

U neposrednom okruženju biračkih mjesta bilo je i nepotrebnog zadržavanja uniformisanih lica i to u Banja Luci, Prijedoru, K.Dubici, Novom Gradu, Kalesiji, Gradačcu i Tuzli.

Elementarni princip demokratskih izbora, tajnost glasanja, je ispoštovana izuzev u slučajevima gdje se predsjednik biračkog odbora nije striktno držao izbornih procedura. U takvim slučajevima tolerisano je "porodično" glasanje odnosno prisustvo više lica iza glasačke kabine, a negdje i glasanje van glasačke kabine. To se desilo na 19 biračkih mjesta u opštinama Prozor Rama, Odžak, Kakanj, Mostar Jugozapad, Prijedor, Bužim, Novi Travnik, Travnik, Lukavac i Živinice.

Pri izdavanju glasačkih listića poštovane su izborne procedure, a do prekida toka glasanja došlo je na 13 biračkih mjesta. Razlozi za prekidanje toka glasanja su: bili tehničke prirode, zbog incidenata (Žepče 075A005 i Bileća 180B004) i drugih razloga po odluci predsjednika biračkog odbora.

Biračka mjesta su zatvorena u 19,00 sati, izuzev u onim slučajevima gdje ista nisu otvorena na vrijeme ili je dolazilo do prekida procesa glasanja.

●● **Biračko pravo i birački spisak**

Problemi sa ostavarivanjem biračkog prava nisu bili izraženiji nego na prethodnim izborima. Razlozi nemogućnosti ostvarivanja biračkog prava su neposjedovanje validnog identifikacionog dokumenta i nepronalaženje birača u biračkom spisku na biračkom mjestu na koje su izašli da glasaju. Zbog neposjedovanja validnog identifikacionog dokumenta po izvještajima građanskih posmatrača pravo glasa nije moglo ostvariti 1048 birača. 36.187 birača se nije moglo pronaći u biračkom spisku na biračkom mjestu na koje su izašli da glasaju. Građanski posmatrači ne raspolažu informacijama o broju ovih građana koji su eventualno pokušali da pronađu svoje ime i prezime u biračkom spisku na nekom drugom biračkom mjestu i ostvare svoje biračko pravo.

Može se vidjeti da 2,9 % građana - birača od ukupnog broja izašlih birača nije moglo naći svoje ime u biračkom spisku na biračkom mjestu na kojem su prvo pokušali ostvariti pravo glasa. Ovo je vidljivo poboljšanje u odnosu na Opšte izbore novembra 2000. godine kada je taj broj iznosio i do 5 % ili u odnosu na Opštinske izbore aprila 2000. godine kada se broj građana kojih nema u biračkom spisku kretao i do 20%. Bez obzira na osjetno poboljšanje biračkog spiska, ipak je potrebno u budućnosti uložiti maksimalne napore na registraciji birača i ažuriranju biračkog spiska.

(Prilog: Pregled broja birača po regijama, koji se nisu mogli naći u biračkom spisku.)

●● **Proces brojanja glasačkih listića**

Proces brojanja glasačkih listića je pretežno tekao u skladu sa izbornim procedurama. Proglašenje nevažećih glasačkih listića je po izvještajima posmatrača bilo opravdano. Prilikom brojanja glasačkih listića u dosta slučajeva je došlo do probijanja predviđenih vremenskih okvira, te do grešaka u popunjavanju obrazaca za sumiranje izbornih rezultata.

Po zapažanjima posmatrača brojanje glasova po sistemu većinskog glasa je proticalo bez problema, dok su se kod brojanja glasova po sistemu otvorenih lista pojavili problemi prilikom prvog brojanja, a prilikom drugog brojanja glasova ti problemi su bili još izraženiji. U tim slučajevima je često dolazilo do ponovnog brojanja glasova, usljed čega je brojanje trajalo i do podnevnih sati poslijebornog dana. Pojedini birački odbori su čak odustajali od brojanja glasova i sve materijale neadekvatno popunjene (obraci za zbirne rezultate) predavali opštinskim izbornim komisijama.

Pokazalo se da je brojanje glasova komplikovan proces i da su članovi biračkih odbora nedovoljno uvježbani. Također, primjetno je da u procesu brojanja glasova nije bilo većih problema na onim biračkim mjestima na kojima je broj izašlih birača ispod 500.

●● **Zbirni rezultati na nivou opštine**

Opštinske izborne komisije su uglavnom ispoštovale procedure za zbrajanje izbornih rezultata na nivou opštine i u velikom broju slučajeva objedinjene zbirne rezultate glasanja na teritoriji svoje opštine u predviđenim vremenskim okvirima dostavili Izornoj komisiji Bosne i Hercegovine. Međutim, uočeni su i problemi u radu koje treba spomenuti i u budućnosti ispraviti. Članovi opštinskih izbornih komisija nisu bili dovoljno uvježbani za objedinjavanje rezultata glasanja sa biračkih mjesta što je prouzrokovalo ponovno sumiranje rezultata glasanja. Do probijanja predviđenih vremenskih okvira za zbrajanje rezultata na nivou opštine, dolazilo je i zbog toga što su opštinske izborne komisije ponovo brojale glasačke listiće sa biračkih mjesta ili vršile provjeru rezultata. Ovi problemi bili su izraženiji u opštinama sa velikim biračkim tijelom. U popunjavanju obrazaca sa objedinjenim rezultatima glasanja na nivou opštine primjećeno je

nesnalaženje, tako da je dolazilo do neslaganja sumiranih rezultata, usljed čega se zbrajanje moralo ponavljati.

●● **Glavni centar za brojanje glasova**

Verifikacija i način brojanja glasova u Glavnom centru za brojanje glasova generalno je proteklo po odredbama Izbornog zakona BiH i Pravilnika o procedurama verifikacije i načinu brojanja glasova u Glavnom centru za brojanje u Sarajevu uz neke propuste i nedostatke. Proces brojanja se odvijao sporo i sa čestim prekidima, ali je uglavnom bio povezan sa dinamikom pristizanja materijala sa terena. Posmatrači su uočili da svi koraci u ovom procesu nisu bili dovoljno transparentni. Naime, posmatrači su bili prisutni u Centru za brojanje od početka verifikacije i brojanja i nisu imali mogućnost da nadgledaju sve procese. Nakon usmenog prigovora za posmatrače su obezbjeđeni uslovi predviđeni zakonskim odredbama (kretanje po dijelovima Centra gdje se odvijaju razne faze procesa brojanja, i koje su označene kao zone kojima ove osobe imaju pristup).

Skrećemo pažnju organizatoru izbora da je za naredne izbore potrebno obezbjeđiti poštovanje prava posmatrača od samog početka rada Centra. Organizator rada Centra za brojanje bi trebao više pažnje i preciznosti posvetiti pravovremenom i tačnom objavljivanju podataka i tekućih rezultata, kao i boljem upoznavanju stranaka i njihovih posmatrača sa procedurama u Centru i sa pravima i obavezama istih. Time bi se izbjeglo širenje nepotpunih, netačnih informacija bez konkretnih dokaza o neregularnostima.

●● **Proglašenje rezultata**

Objava preliminarnih i potvrda konačnih rezultata izbora odvijala se u predviđenim vremenskim okvirima i po izbornim procedurama. Građanima BiH preliminarni, nepotvrđeni rezultati glasanja sa redovnih biračkih mjesta su ponuđeni u predviđenom vremenskom terminu, a poslije toga građanima su bili na raspolaganju i preliminarni rezultati glasanja dobiveni prebrojavanjem glasova u Glavnom centru za brojanje glasova.

Konačna potvrda i objava izbornih rezultata za organe na svim nivoima vlasti izvršena je nakon objedinjavanja rezultata glasanja s redovnih biračkih mjesta i rezultata dobivenih prebrojavanjem glasova u Glavnom centru za brojanje 15 dana poslije dana izbora. Potvrda i objava izbornih rezultata objavljena je 15 dana prije nego što je predviđeno Pravilnikom o objavi preliminarnih i potvrdi konačnih rezultata glasanja. Radi poštovanja međunarodnih standarda u budućnosti bi konačna potvrda i objava izbornih rezultata trebala biti izvršena najkasnije deset (10) dana od dana održavanja izbora.

●● **Informisanje javnosti o rezultatima glasanja**

Informisanje javnosti o rezultatima glasanja nije se kod svih nadležnih izbornih tijela odvijalo u skladu sa izbornim procedurama. Najbolji posao u informisanju javnosti o rezultatima glasanja je odradila Izborna komisija BiH, koja je pravovremeno javnost obavještavala o preliminarnim i

konačnim rezultatima izbora organizovanjem press konferencija, objavljivanjem press obavijesti, te izlaganjem podataka na svojoj web strani. Za Izbornom komisijom BiH nisu zaostajale ni opštinske izborne komisije, koje su u većini slučajeva javnosti omogućile uvid u rezultate izbora izlaganjem žutih kopija obrazaca za zbirne rezultate. Neke opštinske izborne komisije nisu procedure o informisanju javnosti ispoštovale u predviđenim vremenskim rokovima, a mali broj njih to nije uopšte učinio.

Po izvještajima građanskih posmatrača u oko 40% slučajeva predsjednici biračkih odbora nisu javnosti dali na uvid kopiju obrazaca sa zbirnim rezultatima. Razlog za ovakvu situaciju može biti nedovoljna edukovanost biračkih odbora ili neshvatanje bitnosti informisanja lokalne zajednice.

●● **Žalbeni postupak, verifikacija mandata i implementacija rezultata**

U okviru žalbenog postupka, pratili smo koliko će javnost i kandidati koristiti mehanizme procesa žalbi. U vremenskom periodu, uoči samih izbora, samo nekoliko prigovora je bilo podnešeno Izbornom vijeću za prigovore i žalbe i još manje ih je bilo podnešeno Apelacionom odjeljenju Državnog suda. Ovo može da znači da je izborni proces dobro vođen, i/ili da postoji nedostatak povjerenja u žalbeni proces, i/ili neinformisanost da ovakav proces uopšte postoji. Izborni vijeće za prigovore i žalbe, je nekoliko dana pred same izbore primilo oko 60 prigovora koji su se odnosili pretežno na kršenje pravila kampanje. Po brojanju rezultata glasanja, uslijedile su žalbe i prigovori za neregularnosti u brojanju glasova ili žalbe koje su se odnosile na sam proces glasanja. Jedan od najozbiljnijih prigovora je žalba na odluku Izborne komisije o dodjeli kompenzacijskih mandata, koju je podnijelo više političkih partija. Sam proces rješavanja žalbi je tekao u skladu sa Izbornim zakonom BiH i u predviđenim vremenskim okvirima.

U globalu, u Izbornom zakonu je potrebno unaprijediti proces žalbi i prigovora. Trebalo bi razmotriti uspostavljanje jednog žalbenog procesa i procesa za pritužbe, bez obzira na to da li je istaknuti prekršaj bio prekršaj specifične odredbe Izbornog zakona ili ne i organizovati javna saslušanja, kako bi javnost imala priliku čuti sve strane.

Ovjera rezultata izbora i verifikacija mandata izabranih kandidata urađena je odmah po objavi i potvrdi konačnih rezultata izbora samo za članove Predsjedništva BiH. Verifikacija mandata i implementacija rezultata izbora za ovaj nivo vlasti urađena je u skladu sa izbornim odredbama. Novoizabrani članovi Predsjedništva preuzeli su funkcije u skladu sa propisima o implementaciji rezultata i u predviđenom vremenskom terminu tj. osmi dan po objavi i potvrdi rezultata za ovaj nivo vlasti.

Ovjera izbornih rezultata i verifikacija mandata za ostale nivoe vlasti je kasnila zbog uloženi žalbi i zbog procedura njihovog rješavanja. Posljedica kašnjenja ovjere izbornih rezultata i verifikacije mandata je probijanje vremenskih okvira za implementaciju izbornih rezultata. Po zakonskim odredbama implementacija izbornih rezultata se trebala provesti od dana proglašenja izbora u roku od:

- 10 dana za kantonalne skupštine Federacije BiH,
- 15 dana za Narodnu skupštinu Republike Srpske,
- 15 dana za Predsjednika i podpredsjednike RS,
- 20 dana za Predstavnički dom Parlamenta Federacije BiH,
- 30 dana za Predstavnički dom Parlamenta Bosne i Hercegovine.

Situacija u implementaciji ovih rezultata izbora je takva da su za sve pomenute nivoe vlasti rokovi za implementaciju izbornih rezultata probijeni. Usljed toga poljuljano je povjerenje javnosti u izborni proces.

Da bi se na narednim izborima izbjegla ovakva dešavanja potrebno je uskladiti vremenske okvire u odredbama koje se tiču rješavanja žalbi, proglašenja rezultata, verifikacije mandata i implementacije izbornih rezultata kako bi izborni rezultati bili implementirani u predviđenim vremenskim rokovima.

● ● PREPORUKE

Mreža nevladinih organizacija "OKO" Bosne i Hercegovine i Centri Civilnih Inicijativa se zalažu da kroz svoje aktivnosti izgrade i osiguraju efikasno i uspješno funkcionisanje izbornog sistema zasnovanog na demokratskim principima.

Na osnovu stečenih iskustava i zapažanja tokom praćenja rada izbornih tijela, nadgledanja samog izbornog dana, procesa u Centru za brojanje glasova, verifikacije mandata, implementacije rezultata i procesa žalbi Centri Civilnih Inicijativa i Mreža "OKO" Bosne i Hercegovine nude javnosti kao i organizatoru izbora slijedeće preporuke:

1. Poglavlje 17 Izbornog zakona BiH, koje reguliše ulogu posmatrača treba biti dopunjeno kako bi se obezbjedio jedinstven proces akreditovanja za sve posmatrače (stranačke, nestranačke i međunarodne) i ustanovili rokovi za odobrenje ili odbijanje nekog zahtjeva za akreditaciju, te zaštitilo pravo građanskih posmatrača eliminišući pravljenje baze podataka sa imenima i prezimenima i jedinstvenim matičnim brojevima posmatrača.
2. Dopuniti Izborni zakon kako bi se razjasnila prava posmatrača tako da je jasno da posmatrači imaju pravo da dobiju kopije rezultata glasanja, spiskove, protokole i izvještaje sa svih nivoa, u vrijeme kada su isti kompletirani.
3. Registraciju birača dozvoliti uz predočavanje jednog od važećih identifikacijskih dokumenata određenih Izbornim zakonom.
4. Institucije Bosne i Hercegovine trebaju u što skorije vrijeme stvoriti uslove za pasivnu registraciju birača, a do tada svim građanima biračima dostaviti obavijesti radi provjere podataka i ispravke istih u biračkom spisku.

5. Odrediti novi omjer za određivanje broja članova OIK-a u odnosu na broj birača u opštini.
6. Za predsjednika ili sekretara OIK-a imenovati osobu koja će najmanje šest (6) mjeseci prije i jedan (1) mjesec nakon izbora tu funkciju obavljati profesionalno.
7. Nadležne vlasti moraju izvršavati svoje obaveze prema izbornim tijelima.
8. U Izborni zakon ugraditi poglavlje o finasiranju izbornog procesa.
9. Dopuniti Izborni zakon kako bi se pojednostavio proces brojanja glasova.
10. Izbornim zakonom odrediti rok za objavljivanje i potvrdu izbornih rezultata.
11. Dopuniti Izborni zakon kako bi se pojednostavio i uobličio žalbeni proces.
12. Izborna tijela moraju doslovno provoditi odredbe o informisanju javnosti.

● ● ZAKLJUČAK

Smatramo da je naš angažman bio u potpunosti opravdan, te da je postigao zacrtane ciljeve i da je pomogao unaprijeđenju izbornog procesa u našoj zemlji. Sve aktivnosti Kampanje građanskog nadgledanja opštih izbora bili smo u mogućnosti provesti uz finansijsku podršku stranih i lokalnih donatora, podršku medija i podršku Izborne komisije Bosne i Hercegovine.

Nadamo se da će naše preporuke koje smo dali u ovom izvještaju doprinijeti poboljšanju izbornog okruženja u BiH, te boljoj organizaciji i sprovođenju narednih izbora, što nam je svima zajednički cilj.

PRILOZI

● ● Pregled regionalnih koordinatora po koalicijama

Regija:	Banja Luka Mileva Krčmar Slavica Kosanović Bosa Vidović - Rakić	NVO UG "Duga" UŽ "Žene to mogu" UG "Klub 15 - 100"
Regija:	Prijedor Branislav Dmitrašinović Branko Savić Murisa Marić	NVO UG "DIA" UG "Korak" UG "DON"
Regija:	Jajce - Mrkonjić Grad Ismet Šehić Miodrag Kačar Hamur Admira	NVO UGPUZ "Sunce" "Demokratska inicijativa" Šipovo UŽ "Viktorija"
Regija:	USK Amela Šahbegović Senka Jakupović Murat Tahirović	NVO UG "Familija" UG "Diakom" "Udruženje logoraša Cazin"
Regija:	Travnik Avdulah Zlotrg Adnan Haskić Darko Saračević	NVO UG "Vitez" UG "Medex" UG "Alter Art"
Regija:	Zenica Teofik Mešić Ismeta Gogić Gordana Čičak	NVO UG "MAM "2000" UG "Zajedno Vareš" UG "Independent"
Regija:	Sarajevo Amera Avdibegović Amela šatrović Hajrija Mahmutović	NVO UŽ "Žene ženama" Centar za žene "Žar" UG "Budi moj prijatelj"
Regija:	Goražde - Višegrad Bosa Miletić Salih Posvandžić Radomir Jagodić	NVO UŽ "Most" UG "Anima" Udruženje izbjeglih i raseljenih
Regija:	Tuzla Nasir Nalić Melika Begtašagić Hamdija Kujundžić	NVO Centar za građansku saradnju Crveni križ TK UG "Osmijeh"

Regija:	Doboj Grozda Savić Gordana Lukić Dragica Medić	NVO UG "Zdravo da ste" UG "Klub 92" UG "Pro tempore"
Regija:	Bijeljina Slobodan Lukić Ružica Trifković Nada Milošević	NVO UG "Glas javnosti" PED "Majejica" UŽ "Lara"
Regija:	Birač Milena Savić Stanojka Tešić Slaviša Pejić	NVO Centar informativno pravne pomoći "Forum žena" Udruženje mladih Zvornik "UMZ"
Regija:	Mostar Irfan Čorić Vahida Sultić Husein Rizvić	NVO UG "Sumejja" HOŽ "Prijateljice" UG "Pod istim suncem"
Regija:	Livno Rusmira Milak Arijana Repić Milana Karanović-Miljević	NVO UŽ "Li Woman" Eko "Bistrica" UG "Lasta"
Regija:	Ljubuški Mira Hrgota-Vlašić Nada Decovski Ljerka Jurčić	NVO UG "Ideja" DC "Nove nade" "Građanski demokratski centar"
Regija:	Trebinje Davorka Đukić Danilo Banderać	NVO UG "Oaza" UG "Solidarnost za jug"

IZJAVA O POŠTIVANJU TAJNOSTI GLASANJA

akreditiranog posmatrača za posmatranje aktivnosti izbornih komisija, centara za registraciju birača, biračkih mjesta i Centra za prebrojavanje glasova u Sarajevu

Ime akreditiranog posmatrača _____

Naziv udruženja građana, političke stranke, koalicije, liste nezavisnih kandidata ili nezavisnog kandidata _____

PRAVILA PONAŠANJA

Ja, _____, kao akreditirani posmatrač ovim izjavljujem:

- A) Da ću biti nepristrasan u skladu sa mojim dužnostima.
- B) Da se neću miješati u izborni proces koji uključuje registraciju birača, proceduru na dan glasanja ili prebrojavanja glasova, i da ću poštivati tajnost glasanja.
- C) Da neću pokušati vršiti bilo kakav utjecaj na osobu po pitanju njenog izbora biračkih opcija ili načina na koji će ona označiti glasački listić.
- D) Da ću poštivati odredbe Izbornog zakona BiH.
- E) Da smijem uložiti žalbu koja se tiče izbora, naslovljenu izbornim službenicima ili direktno Izornoj komisiji BiH ili Izbornom vijeću za prigovore i žalbe, u skladu s odredbama Izbornog zakona BiH.

Potpis predsjedavajućeg biračkog odbora, predsjednika OIK-a ili službenika Sekretarijata Izborne komisije BiH: _____

Potpis akreditiranog posmatrača: _____

Datum: _____

IZJAVA POSMATRAČA MREŽE NVO "OKO" BiH

Ja, _____ akreditovani građanski posmatrač izjavljujem : _____ (ime i prezime)

A) Nisam stranački dužnosnik, ni kandidat na Opštim izborima, 5 oktobra 2002.godine

B) Poštovaću i pridržavati se odredbi Izbornog zakona Bosne i Hercegovine

C) U potpunosti sam razumio dužnosti, prava i odgovornosti posmatrača i pridržavaću ih se u toku posmatranja.

D) Obavezujem se da ću biti posmatrač procesa Opštih izbora koji se održavaju 5. oktobra 2002. godine.

E) Obavezujem se da ću svoje dužnosti obavljati nepristrasno, objektivno i da ću se pridržavati instrukcija za posmatranje datim od Mreže NVO "OKO".

F) Vlastoručnim potpisom na obrascima za izvještavanje, odgovaram za istinitost upisanih podataka.

G) Obavezujem se da ću obrasce za izvještavanje vratiti u dogovorenom roku nadležnoj osobi Mreže NVO "OKO".

Datum : _____.2002 godine

Potpis posmatrača

Adresa : _____

JMBG

Telefon : _____

Upitnik za službenike registracionih centara

Ime i prezime službenika _____

Registracioni centar u opštini _____

1. Koliko centara za registraciju postoji u Vašoj opštini?

Komentar: _____

2. Da li je u Vašoj opštini ove godine radio mobilni tim za registraciju birača?

Da Ne

Ne znam

Komentar: _____

3. Na koji način je u Vašoj opštini organizovana registracija birača sa posebnim potrebama?

Komentar: _____

4. Da li mislite da je dovoljan broj centara za registraciju u Vašoj opštini?

Da Ne

Ne znam

Komentar: _____

5. Da li je Vaš centar adekvatno opremljen?

Da Ne

Ne znam

Komentar: _____

6. Da li je baza podataka komplikovana za rad?

Da Ne

Komentar: _____

7. Ako je na prethodno pitanje odgovor Da, šta biste Vi promijenili?

Komentar: _____

8. Da li smatrate da ste dovoljno dobro obučeni za posao koji obavljate?

Da Ne

Komentar: _____

9. Ako je odgovor na prethodno pitanje Ne, u kojim oblastima mislite da ste nedovoljno edukovani (poznavanje propisa, rad na računaru i sl.)?

Komentar: _____

10. Da li osobe koje rade na registraciji birača trebaju biti stalno zaposleni za tu aktivnost? _____

Da _____ Ne _____ Ne znam _____

Komentar: _____

11. Kako ocjenjujete Vašu saradnju sa opštinskom izbornom komisijom?

Odliona _____ Solidna _____ Loša _____

Komentar: _____

12. Koliko često i kada dostavljate bazu podataka u Sarajevo na ažuriranje Centralnog biračkog spiska? _____

Komentar: _____

13. Koliki je bio ukupan broj registrovanih birača za Vašu opštinu za prošle izbore, a koliki je sada? _____

Komentar: _____

14. Koliki je broj novoregistrovanih birača za Vašu opštinu od prošlih izbora do danas? _____

Komentar: _____

15. Koliki je broj umrlih osoba od prošlih izbora koji je izbrisan sa opštinskog biračkog spiska i na koji način dobijate podatke o istim? _____

Komentar: _____

16. Koliki je broj osoba od prošlih izbora koje su promijenile biračku opciju u Vašoj opštini? _____

Komentar: _____

17. Da li je bilo podnijetih žalbi vezanih za registraciju birača i koliko, te na šta se one donose? _____

Komentar: _____

18. Koliki je broj birača koji zbog korištenja tuđe kuće ili stana na koju nemaju pravo vlasništva ili stinarsko pravo, a izdata je izvršna isprava od nadležnog sudskog ili upravnog organa o povratu kuće ili stana, neće moći glasiti u ovoj opštini (opštini u kojoj imaju boravište)? _____

Komentar: _____

19. Na koji način ste dobili podatke o ovim biračima? _____

20. Vaši komentari u sugestije vezane za proces registracije birača? _____

ANKETA 1 (sa službenicima OIK/OIP)

(za posmatrače u OIK/OIP)

IME I PREZIME POSMATRAČA: _____

Telefon: _____ Adresa: _____

OPŠTINA/OPĆINA (u kojoj se nadgleda OIK/OIP) _____

1. Da li su imenovani članovi svih biračkih odbora? _____

Ako nisu, koji je razlog tome?

2. Koliko biračkih odbora na području Vaše opštine/općine ima 3, a koliko 5 članova?

3 člana _____, 5 članova _____

3. Da li se svi članovi biračkih odbora nalaze na izvodu iz biračkog spiska za biračko mjesto na kojem će biti angažovani na dan izbora?

Ako ne, zašto?

4. Da li je sastav svih biračkih odbora multietničan i odgovara zastupljenosti konstitutivnih naroda?

Ako ne, zašto?

Ako da, da li ste imali problema da to ostvarite?

5. Da li svi članovi biračkih odbora u opštini imaju najmanje srednju stručnu spremu?

6. Na koji način su kandidovani članovi biračkih odbora?

7. Da li je političkim strankama upućen poziv da predlože svoje kandidate za članove biračkih odbora i kada?

8. Da li su sve stranke koje su predložile članove biračkih odbora obavještene koliki broj predloženih članova i kojih političkih stranaka, navodeći njihova imena i biračka mjesta, je imenovan u biračke odbore?

9. Da li ima slučajeva da u nekom biračkom odboru ima više od jednog predstavnika iste političke stranke?

10. Da li su svi članovi biračkih odbora prošli obuku?

11. Da li su svi zamjenici članova biračkog odbora prošli obuku?

12. Da li ste zadovoljni metodama obuke članova biračkih odbora?

13. Da li je OIK/OIP objavio koja su biračka mjesta određena za glasanje i gdje birači mogu glasati?

Ako jeste, kada je to učinjeno?

14. Da li ima biračkih mjesta gdje je broj birača na izvodu iz biračkog spisku veći od 1 000?

15. Za koliko biračkih mjesta je potrebno dodatno ulaganje da bi se to biračko mjesto osposobilo za izborni dan?

16. Da li na području Vaše opštine/općine ima biračkih mjesta koja se nalaze u vjerskom objektu, zgradi organa vlasti, zgradi koja je vlasništvo političke stranke ili u kojoj je sjedište političke stranke, zgradi koja je korištena kao mjesto mučenja ili zlostavljanja, ili mjestu gdje se služi ili konzumira alkohol?

Ako ima, navedite šifre tih biračkih mjesta?

17. Da li ste zaprimili sav birački materijal od Izborne komisije BiH i kada?

18. Da li je obezbjeđeno adekvatno skladištenje tog materijala?

19. Kada ste dobili konačni birački spisak za svoju opštinu?

Komentari:

ANKETA 2 (sa službenicima OIK/OIP)

(za posmatrače u OIK/OIP)

IME I PREZIME POSMATRAČA: _____

Telefon: _____ Adresa: _____

OPŠTINA/OPĆINA (u kojoj se nalagleda OIK/OIP) _____

1. Ocjenite od 1 do 5 tehničku opremljenost vašeg OIK/OIP?

1 2 3 4 5

2. Šta od opreme nedostaje Vašem OIK/OIP?

3. Ocjenite od 1 do 5 obučenosć članova OIK/OIP za posao koji obavljaju?

1 2 3 4 5

4. Na kojem polju bi trebala dodatna edukacija osoblja OIK/OIP-a?

5. Da li smatrate da u OIK/OIP treba da bude angažovano profesionalno lice?

6. Da li je po vašem mišljenju dovoljan broj članova u OIK/OIP-u?

7. Da li je OIK/OIP imao dovoljno finansijskih sredstava za provođenje svojih aktivnosti?

8. Da li je OIK/OIP imao adekvatnu podršku od strane lokalnih vlasti?

9. Po kojim pitanjima je ova podrška mogla biti bolja?

10. Da li su izborni materijali od strane OIK/OIP dostavljeni na vrijeme svim biračkim odborima?

Ako nisu, zašto?

11. Koliko je mobilnih timova radilo na dan izbora u svrhu glasanja birača vezanih za domove, hospitalizovanih lica ili birača koji su glasali u zatvorima?

12. Da li je to bio dovoljan broj mobilnih timova, po vašem mišljenju?

13. Ocjenite od 1 do 5 vašu saradnju sa Izbornom komisijom/povjerenstvom BiH?

1 2 3 4 5

14. Na kojim poljima je ova saradnja mogla biti bolja?

15. Ocjenite od 1 do 5 protok informacija između OIK/OIP i Izborne komisije/povjerenstva BiH?

1 2 3 4 5

Ocjenite od 1 do 5 funkcionisanje Vašeg OIK/OIP?

1 2 3 4 5

Komentari:

OBRAZAC ZA IZVJEŠTAVANJE – A1

Poštovani posmatrači i posmatračice Mreže NVO "OKO" molimo Vas da ispunite ovaj obrazac, te nakon zatvaranja biračkog mjesta predate ga svom Mobilnom monitoru prema dogovoru.

I OSNOVNI PODACI

Ime i prezime posmatrača: _____ Adresa : _____
 Broj telefona posmatrača : _____ Vrijeme odlaska: _____
 Datum: _____ Vrijeme dolaska: _____
 Opština: _____ Adresa biračkog mjesta : _____
 Broj biračkog mjesta: _____

Ime i prezime Predsjednika Biračkog Odbora: _____

PRAVA POSMATRAČA

1. Da li Vam je bio uskraćen pristup unutar biračkog mjesta? **DA/NE**
Ako je bio uskraćen zašto? _____
2. Da li Vam je dozvoljen uvid u sva dokumenta i procese na biračkom mjestu?
DA/NE
Ako je bio uskraćen zašto i od koga? _____

PRIPREME ZA OTVARANJE BIRAČKOG MJESTA

1. Da li je biračko mjesto bilo otvoreno na vrijeme? **DA/NE**
Ako ne, zašto? Kada je otvoreno? _____
2. Da li je glasačka kutija bila otvorena prije otvaranja biračkog mjesta u prisustvu posmatrača? **DA/NE**
Ako ne, zašto? _____

PRITISCI I ZASTRAŠIVANJA

1. Da li je bilo kakvih oblika zastrašivanja u i van biračkog mjesta? **DA/NE**
Ako da kojih? _____
2. Da li je na biralištu bilo slučajeva zastrašivanja birača? **DA/NE**
Ako da, od koga/na koji način? _____
3. Da li ste primjetili uznemiravanje birača nagovaranjem ili preporukom nekoga od prisutnih?
DA/NE
Ako da, od koga _____

BIRAČKO MJESTO I NJEGOVO OKRUŽENJE

1. Da li je unutar i u krugu 50m oko biračkog mjesta bilo stranačkih obilježja? **DA/NE**
Ako je da, opišite _____
2. Da li je na biračkom mjestu ili u blizini bilo neopravdanog prisustva uniformisanih predstavnika policije i vojske? **DA/NE**
Ako je DA objasnite _____

PROCEDURA GLASANJA

1. Da li je nekome bilo uskraćeno pravo glasa?
DA/NE
Zakružite zbog čega i navedite broj slučajeva : _____ (koliko slučajeva)
ne nalazi se u biračkom spisku , _____ (koliko slučajeva)
neposjedovanje validnog dokumenta, _____ (koliko slučajeva)
nešto drugo (opišite), _____

2. Da li je bilo izdavanja glasačkih listića bez provjere identifikacijskih dokumenata? **DA/NE**
Ako da, napišite koliko puta : _____
Opišite slučajeve _____

3. Je li bila osigurana tajnost glasanja? **DA/NE**

Ako je NE, na koji način je narušena _____

4. Da li je glasanje prekidano? **DA/NE**

Ako je Da, koji vremenski period i zašto? _____

5. Da li je prilikom popunjavanja glasačkih listića u kabini za glasanje bilo više glasača?

DA/NE

Ako je Da, opišite _____

6. Da li je bilo glasača kojima je bila potrebna pomoć pri glasanju? **DA/NE**

Ako je Da , koliko _____

GLASANJE POD POSEBNIM OKOLNOSTIMA

Da li je na poziv bolesnih i nemoćnih birača glasanje se odvijalo prema predviđenim pravilima?
DA/NE

Ako je Da, koliko slučajeva _____

ZATVARANJE BIRAČKIH MJESTA I PREBROJAVANJE GLASOVA

Da li je biračko mjesto bilo zatvoreno na vrijeme? **DA/NE**

Ako ne, zašto? _____

Kada je bilo zatvoreno? _____

Da li je bilo birača koji su se zatekli na biračkom mjestu u trenutku njegovog zatvaranja?

DA/NE

Kada je prebrojavanje počelo? _____

Da li je proglašenje nevažećih glasačkih listića bilo opravdano? **DA/NE**

Da li ste primjetili bilo kakve nepravilnosti i problematične situacije tokom procesa brojanja?

DA/NE

Ako je da komentarišite _____

U koliko sati je proces brojanja završen? _____

INFORMISANJE POSMATRAČA I JAVNOSTI

1. Da li je nakon okončanja procesa brojanja Predsjednik biračkog odbora dao posmatračima na uvid Zapisnik sa biračkog mjesta? **DA/NE**
Ako Ne, navedite razlog _____

2. Da li je kopija Obrazca sa zbirnim rezultatima izbora sa tog biračkog mjesta, istaknuta na ulazu u biračko mjesto? **DA/NE**

Ako je **Ne**, zašto _____

Potpis posmatrača _____

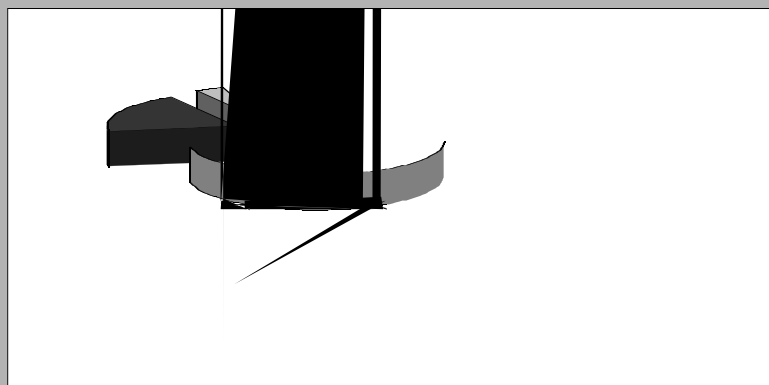
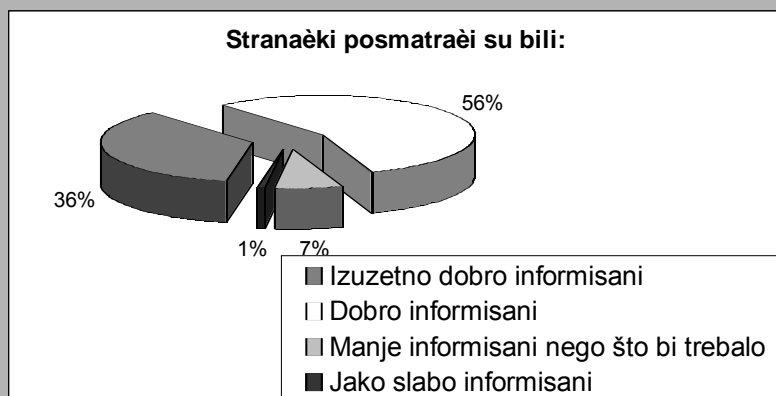
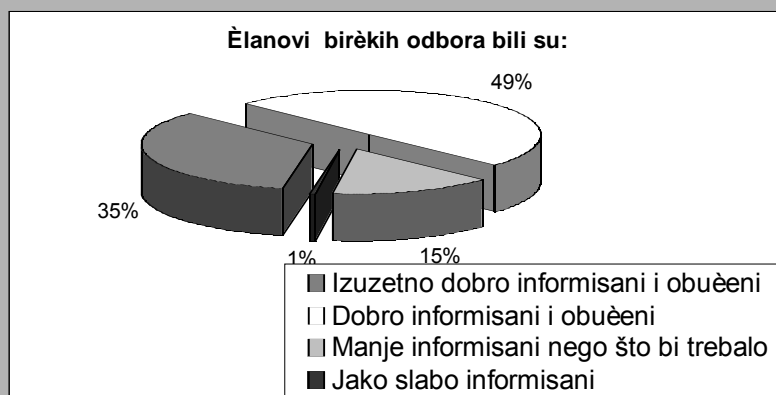
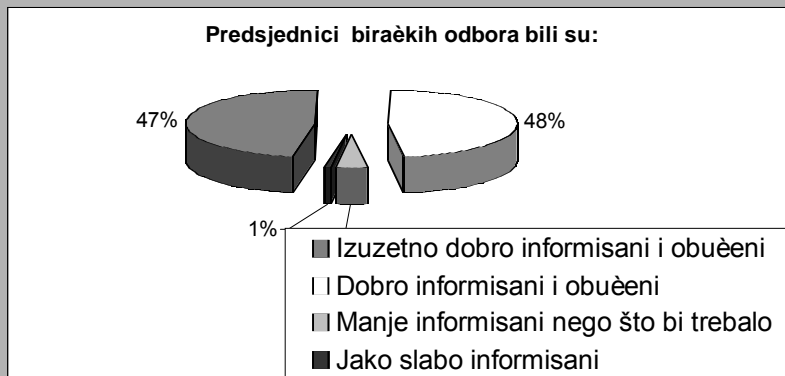
OBRAZAC ZA IZVJEŠTAVANJE – B1

Poštovani posmatrači i posmatračice Mreže NVO “

● ● Pregled birača koji se nisu mogli pronaći u biračkim spiskovima na mjestima gdje su izašli da glasaju

	Regija	Broj birača
1.	Banja Luka	3855
2.	Prijedor	1535
3.	Mrkonjić Grad- Jajce	2752
4.	USK	1598
5.	Travnik	2178
6.	Zenica	2117
7.	Sarajevo	3526
8.	Višegrad Goražde	751
9.	Tuzla	4513
10.	Doboj	1634
11.	Bijeljina	4334
12.	Zvornik	1404
13.	Mostar	1485
14.	Livno	1653
15.	Ljubuški	1949
16.	Trebinje	903
	Ukupno	36187

● ● Rezultati ankete o utiscima posmatrača sa biračkih mjesta

● ● ZAHVALNICA

Zahvaljujemo se građanima Bosne i Hercegovine i svim udruženjima građana koji su se uključili u kampanju "Građani nadgledaju opšte izbore u BiH" i učestvovali u njoj na volonterskoj osnovi.

Takođe se zahvaljujemo cjelokupnoj javnosti naše zemlje koja doprinosi ostvarivanju naših ciljeva, lokalnim donatorima i medijima koji su pratili naše aktivnosti.

Posebnu zahvalnost izražavamo prema Izornoj komisiji BiH, opštinskim izbornim komisijama i Udruženju izbornih službenika BiH, na kooperativnosti i moralnoj podršci.

Aktivnosti kampanje bili smo u mogućnosti sprovesti zahvaljujući finansijskoj podršci koju su nam pružili:

National Endowment for Democracy (NED)
United States Agency for International Development (USAID)
Fond otvoreno društvo
Canadian Embassy
Charles Stewart Mott Foundation
Općina Vogošća
Općina Sarajevo Centar
Opština Laktaši
Općina Maglaj
Općina Dobretići
Općina Doboju Jug
Općina Mostar Jugoistok
OIK Ključ
doo Optima Orašje
HPT doo
doo Novotex Trebinje
szr Bigraf Banja Luka
doo Vikom Gradiška
szr BIGRAF
szr Grafičar

Hvala svima !

Centri Civilnih Inicijativa BiH

Mreža nevladinih organizacija "OKO" Bosne i Hercegovine